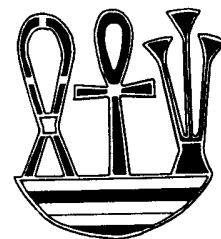

Egyiptomi Füzetek

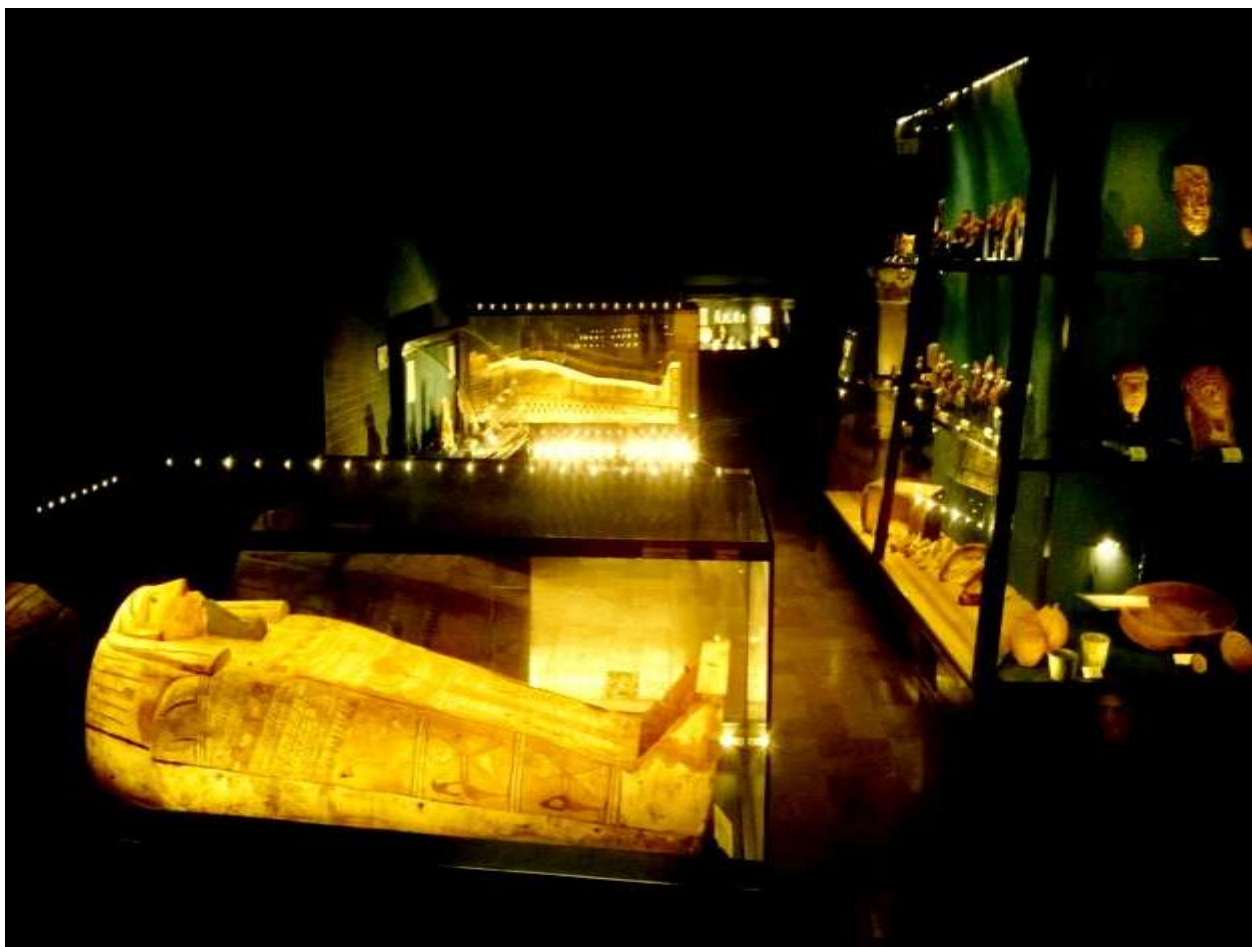
19. évfolyam 1. szám

2019

A Magyar-Egyiptomi Baráti Társaság időszakos lapja

A Krakkói Régészeti Múzeum egyiptomi kiállítása és Tadeusz Smoleński

Lengyelország első múzeumát 1850-ben a Krakkói Tudományos Társaság alapította a Régiségek Múzeumaként, és eredeti székhelye a Jagelló Egyetem könyvtárában volt. 14 évvel később a Slawkowska utcába, majd 1967-ben Senacka utcai épületbe költözött, ahol ma is áll. A Wáwel lábánál már a 9-13. században egy középkori település volt: Okol, ami napjainkban Krakko óvárosának déli részét képezi. Erődítményének maradványait a múzeum kertjében és pincéjében lehet megnézni.

Az épület először Gniewosz krakkói kamarás, kasztelán (középkori lengyel helyi tisztviselő, gazdasági ügyintézővel, védelemmel és igazságszolgáltatással foglalkozott) hivatala volt.

A 15-18. sz. vége között a mezítlás karmeliták kolostora és Szt. Mihály temploma volt itt. A szerzetesek távozása után a kolostor épületében börtönt alakítottak ki, az Osztrák-Magyar monarchia idején bíróság lett.

Állandó kiállítások

A múzeum egyik legértékesebbnek tartott darabja a 2,57 m magas Zbruch idol, Swiatowid, a 9. századból származik, és a világon az egyetlen, ami szláv istent ábrázol. Bemutatják a lengyel fazekasság történetét (Kr.e. 6. e. – Kr.u. 12. sz.) Az Őstörténeti és kora középkori Malopolska természeti környezetében mutatja be a mindennapi élelem megszerzésének módjait, a me-

nedék- és lakóhelyek kialakulását. Nagyon élvezetes, ember nagyságú figurákkal illusztráltak. A Bronocicei kocsi című kiállítás egy háromezer évvel ezelőtti települést és az ott talált egyedülálló Bronocice vázát mutatja be, melyen egy négykerekű kocsi ötször megismételt rajza látható. A C-14 vizsgálatok alapján a világ legrégebbi kocsijának tartható a Kr.e. 3491 és 3060 közé tehető keltezéssel. A kertben wroclawi művészek szabadtéri alkotásait tekinthetjük meg levezetésképpen.

Az egyiptomi kiállítás

A gyűjtemény tárgyait a Krakói Képzőművészeti Főiskola Restaurátor Tanszékének szakemberei restaurálták, míg a múmiák közül Iszteri-khet-es maradványait interdiszciplináris vizsgálatoknak vetették alá. A vitrineknél optikai világitást alkalmaztak az esztétikai megjelenés és a műtárgyak biztonsága miatt, kiküszöbölve az infravörös sugárzást, továbbá ez nem emeli a hőmérsékletet a szekrények belsejében.

Tadeusz Smoleński
(1884-1909)

A legértékesebb és leglátványosabb része a gyűjteménynek négy koporsó. Gamhudból az 1907-1908-ban Back Fülöp által finanszírozott és Tadeusz Smoleński vezette ásatásokból származnak. (Gamhud a Nílus nyugati partján van, 20 km-re délre Medinet el-Fayumtól.) Ehhez társul még a gyűjtemény első darabja, egy 22. dinasztia kori koporsó. Gróf Louis Bystrzowski magángyűjtő 1934-ben ajándékozta az Akadémiának. A második csoport a Krakói- és Bécsi Tudományos Akadémia közös irányítása alatt, 1910 és 1914 között Hermann Junker által vezetett ásatásokból származik. A harmadik és egyben legnagyobb forrás a lengyel katonák nagylelkű ajándékának köszönhető. A II. világháború idején, a 3. Független Kárpátok lövészadosztály Egyiptomban állomásozó len-

gyel hadtest katonái Jaroslaw Sagan parancsnok kezdeményezésére „Múzeum a hátizsákban” jelszóval gyűjtésbe kezdtek. A katonák pénzüket áldozva tárgyakat vásároltak vagy cigarettájukat cserélték műtárgyakra a kairói Egyiptomi múzeumban, piacon, vagy éppen neves egyiptomi régészektől vásároltak. Csodálatos az a pontosság, amellyel az egyes tárgyakat egy készletkönyvben regisztrálták, minden elemet leírással, rajzzal vagy fényképpel ellátva. Érdekes módon a katonák nem vásároltak hamisítványokat. Sokszor ellenséges tűz alatt csomagoltak és szállították a dobozokat, hogy megvédjék az értékes tárgyakat a pusztulástól.

Lengyel katonák egyiptomi állomásozása, a 2. világháború idején

Tadeusz Smoleński, az első lengyel egyiptológus és koptológus, szülei elvesztése után nagybátyja gyámsága alá került Krakóban, ahol befejezte középiskolai tanulmányait, majd beiratkozott a Jagelló egyetem filozófia tanszékére. Történelmet és földrajzot tanult. Akkoriban a 16. század történelme érdekelte és tanulmányait is ebben a témakörben tervezte folytatni. Lengyelország történelmi földrajza lett volna doktori témája. A krónikák és a középkori földrajzok tanulmányozása során, szorgalmasan tanulta az arab nyelvet is. Tüdőbetegségének első tünetei 20 éves korában, 1904 tavaszán jelentek meg. A Rabkában és Zakopánében kapott gyógykezelései hatékonynak bizonyultak, ezért úgy döntött, hogy orvosai tanácsára elutazik Egyiptomba. Nagybátyja egy ismerősének köszönhetően, megismerkedik Geniuszal akivel a Port Szaid (Rassuah) közelében három hónapot tölt el. Az itt született barátság egy életen át tartott. Rendszeresen leveleztek, Genius anyagiilag is támogatta. *”Mr. Genius (írta Wladislaw nagybátyjának 1905. május 6-án) széleskörű ismeretekkel rendelkezik és megkönnyíti a hozzáférést a kiváló egyiptológusokhoz, mint Maspero.*

Nem tudom mi fog történni a távoli jövőben, de ha az egészségemnek jót tesz az afrikai nap, azt kihasználom a következő módon: Maspero tanítványa leszek és tanulmányozom az egyiptológiát, majd kicsit később Asszíriát és Babilont. Ha a habilitációval kész vagyok, tíz év múlva, Krakkóban az ókori Kelet docense leszek.” Miután megérkezett Kairóba, Maspero az ajánlóleveleket olvasva szívesen vette fel a húszéves diákokat. *”Maspero nagyon kedvesen vezet engem, ő ad órákat, magyaráz, a feladatokat javítja és tanácsokkal lát el. Határozottan haladok előre: ma már nem kétséges, hogy a nyakamon az egyiptológia jövője nem fordul meg. Néha szívből sajnálom, hogy a kedves otthoni történeteket, nagyjaink tanulmányozását el kellett dobnom. Nagyon nehéz! A sors úgy döntött, hogy egzotikus történelem tanulásába kezdtem. A lelkesedés egyre növekszik, és tudom, hogy lengyelként tudásra lesz szükségem. Nemzeti becsületünk megköveteli, hogy a világ kultúrájával együttműködjünk minden területen, tiszteletünk megköveteli, hogy egyiptológus szülessen a Visztulánál. Előbb-utóbb valakinek gondoskodnia kell róla. Hadd legyek én az, érdemes feláldozni magam. Különböző hidak vannak mögöttem, nem viharok. Most egy ismerős területen tudok dolgozni. Érdekes anyagot találok Sulkowskiról, Kosciuszko katonájáról, aki Napóleon mellett ment tanulmányozni és harcolni Egyiptomba, amíg meg nem gyilkolták a mamlukok Kairóban. Tagja volt az Institute de l’Égypte-nek, már Champollion előtt is foglalkozott a hieroglifákkal. Tehát ő volt az első lengyel egyiptológus, az elődöm, akinek tartozom egy emlékművel, még ha szerényen is, csak egy életrajzi vázlatban.”*

Antoni
Brodowski,
Józef
Sulkowski
(c 1770-1798)

Később posztumusz megemlékezésében Maspero azt írta: *”Soha tevékenységem során nem talál-*

koztam olyan diákkal, aki ilyen gyorsan magába szívta tudományunk alapelveit. Nyolc hónap alatt megtanulta megfejteni és értelmezni a műemlékek feliratait”. Nehéz anyagi körülmények között, a család és a Krakkói Akadémia kevés támogatásából élt. Költségeinek fedezésére nyelvtanítást és egy cukorkaüzlet könyvelését vállalta, (nem volt más könnyű munka) viszont ezek megtörték az olvasás és tudományos munka saját maga által pontosan meghatározott ütemtervét. Több keresethez jutott, amikor Ludwig Borchardt német kutató az Abuszírban folyó ásatások naplójának vezetésével bízta meg. Amikor Back Fülöp felkereste Gaston Masperot ásatási engedélyt kérve, hogy a „Budapesti Múzeum Egyiptomi Gyűjteményének magva létrejöhesse”, Maspero Sarunát jelölte ki az ásatás helyéül, és magyar egyiptológus hiányában nagyon szívélyes javaslatot tett a vezető személyére. *„Smoleński lakóhelye Egyiptomban van, de Osztrák-Magyar útlevelemmel rendelkezik, honfitársáról, mint egyiptológus nagy véleményvel vagyok, és félelem nélkül bízom ezt a feladatot rá.”*

Tadeusz Smoleński 1907. január 13-án érkezett Sarunába és két nappal később elkezdte első ásatási szezonját a 6. dinasztia korában élt Pepianh sírjánál. A sarunai ásatás kevés tudományos eredménnyel járt. A munka Kom el Ahmarban folytatódott, a 18. felső-egyiptomi *nomosz* egykori fővárosában. Feltárásáról Smoleński jelentést is tett közzé. A kiásott 18 kő feliratai alapján a templomot I. Ptolemaiosz idején kezdték építeni, majd fia II. Ptolemaiosz fejezte be. Kom el Ahmar sem Back Fülöpnek, sem Smoleńskinek nem hozta a várt eredményeket. Már az első nap látszott, hogy csak kevés lelet lesz megosztható az érdekelt felek között. Az úttörő vállalkozás, amelyet egy gazdag amatőr magánpénztárából finanszíroznak célja a lehető legtöbb mozgatható műemlék megszerzése, hogy közülük néhány a Monarchia fővárosainak gyűjteményeit gazdagítsa. Abban az időben Smoleńskit is foglalkoztatta egy gyűjtemény megszerzése a Krakkói Akadémia számára. Tervet is készített a leendő kiállításához, hogy milyen példányokat szeretne. Amikor a gamhudi rablásáról érkezett hír, 1907. február 21-25 között, Smoleński megszakította a sarunai munkálatoikat, hogy feltérképezze és tanulmányozza az ottani helyzetet. Ezt követően csak a huszadik század nyolcvanas éveiben fedeztek fel Sarunában több római kori sírt és a keleti részen

kopt település és temető maradványait, valamint több tucat további kőtömböt. Az összegyűjtött anyag alapján érdekes betekintést nyerhetünk a helyszínrre és a helléniszikus templom dekorációs programjába.

Gamhudból visszatérve Smoleński levelet írt Back Fülöpnek és elkezdte a kérelmek beadását a Régiségek felügyelőjének. Back Fülöp táviratban kért engedély Smoleński számára, aki hamarosan megkapta az örömteli választ Back Fülöptől, hogy Maspero táviratilag megadta az engedélyt. Sarunában 1907. március 4-ig lezárták a feltárásokat, és megkezdődött a gamhudi ásítás. A kutatás március 5–27. között zajlott. Céljuk az emlékek megszerzésén kívül (Back Fülöp várákozásával együtt) az a vágy volt, hogy megfékezzék az illegális ásításokat. Ezt határozottan elítélte mind Smoleński, mind mesterei. Március 7-én patrónusának és barátjának levelében ezt írta: „*Tegnapelőtt óta itt táborozok a líbiai sivatag partján, távol az emberi lakásoktól, mindössze három sátor mellett a sivatagban. Csak egy sziklasor látszik a távoli falu végén. A temető szinte érintetlen: napról napra számos tárgyat találok, Ptolemaiosz kori szarkofágokat múmiákkal; többnyire szépen festettek és épek, néha nagyon díszes, aranyozott arcokkal – értékes a budapesti múzeum számára – sok papiruszt, konglomerátumot (osztrakon) démotikus és görög nyelven.*” Smoleński alaposan átvizsgálta a temetőnek egy részét: 47 szarkofág, 70 fa és 20 kartonázs maszk, 2 démotikus sztélé, agyagedény töredékek, 4 Szokarisz szobor és több más kisebb tárgy került elő. Sajnos egyre súlyosbodó egészségi állapota nem engedte, hogy a kutatást folytathassa. „*Nem érzem elég szilárdnak magam, különösen megrémít a közelgő hó. Minden nap délben le kell feküdnöm olyan rosszullét jön rám, hogy nyögök. Hogyan működünk ebben az állapotban? És ez, hogy olyan bonyolult feladatot vezessek, mint az ásítások, teljesen egyedül?*”- írta Back Fülöpnek és a Régészeti Intézet munkatársainak. Munkálatait Ahmed bey Kamal vette át, aki egy hét múlva lezárta az ásítást. Kamal is készített jelentést a munkálatokról és a leletekről, tanulmányt írt, amely hamarosan meg is jelent. Smoleński néhány hónap pihenő alatt erőt próbált gyűjteni, a következő ásítási szezonra. 1907 végén visszatért Gamhudba, hogy vezesse a második szezont 1907. december 15-től 1908. február 4-ig ta-

nulmányozta a temető további részét, és a kültéri műemlékek biztonságát. De behatolt az északi (Gafadon), a déli és nyugati (Szinara, Mingar Magara) területekre is. A Nílus túloldalán, a távoli el-Hibebre is eljutott. Kairóba február végén érkezett meg a csomagolási és szállítási munkálatok miatt. A leletmegosztást követően Smoleński részvételének köszönhetően ebben az úttörő vállalkozásban, a Krakkói Akadémia gyűjteménye 4 szarkofággal, két sarunai relief-fel és néhány kisebb tárggyal gazdagodott.

Smoleński 1908 tavaszán a mérnök Genius patrónus barátjával elutazott Szíriába és Galileába. Felkereste és megfigyelte Beirut, Baalbek, Damaszkusz, Tiberias, Nazaret, és a Karmel hegy emlékhelyeit. A nyarat a libanoni hegyekben akarta tölteni, hogy megerősödjön, amikor megkapta Maspero professzor ajánlatát az 1909. áprilisában sorra kerülő II. Nemzetközi Régészeti Kongresszus szervezői bizottságában a titkári pozícióra. Itt ő képviselte a Krakkói Akadémiát. Közben Dr. Herman Junker, a Bécsi Egyetem docensével, akit az osztrák kormány ásítani küldött, februárban ismét visszatért a sivatagba. Junker határozottan Smoleńskivel akart dolgozni a Bécsi és a Krakkói Akadémia közös ásításán.

Házaspár a gizai temetőből, 5. dinasztia

Smoleński 1909 júniusában visszatért Krakóba. Nagyon kimerítették a kongresszus szervezési munkálatai. A Zakopane-i szanatóriumban is a doktori értekezésével foglalkozott, hogy majd Kairóban, visszatérte után folytathassa tanulmányait és Masperoval az egyiptomi Régiségek Tanszékén titkárként dolgozhatson. Az orvosok lemondtak arról, hogy valaha is visszanyeri egészségét és azt tanácsolták, hogy vigyék ki a beteget a völgyekbe. A krakkói Bonifácus kórházban még mindig illúziókat táplált, de végül felismerte helyzetét, és bölcs lemondással várt a halálra. Csak 25 éves volt, mégis számos tudományos eredményt ért el és több nyomtatott munka szerzője volt (je-

lentések az egyiptomi régészeti kutatások állapotáról, ásatási jelentések, ősi egyiptomi szövegek fordításai pl. Westcar papirusz lengyelre, etnográfiai tanulmányok a korabeli Egyiptom lakosairól.). Bibliográfiája kb. 260 tételt tartalmaz. Doktori témája, II Ramszesz és az északi-tenger népeinek inváziója volt a 19. dinasztia idején. Lengyelül 1912-ben a Krakkói Tudományos Akadémián és franciául 1915-ben, Kairóban jelent meg. A Jagelló Egyetem a hozzá hasonló sorsú diákok megsegítésére ösztöndíjat hozott létre, amelyet kiemelkedő érdemei elismeréseként róla neveztek el.

A kiállítás

Az első terembe, a kék szobába belépve, kezdetben szinte semmit sem látunk a sötét miatt, majd egy idő után kirajzolódnak a tárgyak körvonalai. Az első tárgyak, amiket felfedezhetünk fa szarkofágok. Ezek közül az egyik, amit alaposabban szemügyre vettem, valószínűleg el-Hibeből származik. Az alakja, a díszítés módja, valamint a hibás formájú hieroglifák alapján keltezése a késő Ptolemaiosz vagy a római időszakra tehető. Arca rózsaszín, a szemek erősen kontúrozottak. Csíkokkal ellátott paróka foglalja körbe az arcot. Alatta többsoros nyakláncot (gallért) látunk, amely az életben a gonosz szellemektől, a szerencsétlenségtől és a betegségtől védte, míg a halál után a sötétségben vezető úton világítanak. Az *uzeh* gallér alatt az újjászületés egyik szimbóluma, egy szkarabeusz, ami a mellső lábaival egy napkorongot, a hátsóval pedig egy *sen*-gyűrűt tart. Következő regiszterben egy asztal, rajta áldozati ajándékok, mindkét oldalán saláta és három múmia formájú istenség, kezükben vászoncsíkot tartanak. Ők vagy Hórusz fiai, vagy az Alvilág kapuinak őrzői. A következő jelenet központjában egy oszlop áll Ozirisz jellegzetes atef koronájával, két oldalán szárnyas istennők, kezüket a szájuk elé téve a gyász jeleként: Ízisz és Nephthisz, fejü-

kön napkoronggal. Lejjebb oroszlánfejű és lábú ágyon Ozirisz mumifikált alakja, alatta négy szekrényke, fejénél és lábánál Anubisz és Hórusz. A koporsó oldalát frízként, felső-egyiptomi koronát viselő kígyó hullámzó teste díszíti. Hátán a feliratban a név és a cím más betűtípussal van leírva. A koporsót eladásra szánt terméként készíthették és csak a vásárlás után került rá az elhunyt neve.

Középen áll egy vitrin, amiben, usébtiket, kis terrakotta és mészkő szobrokat, illetve szobor töredékeket csodálhatunk meg. Néhány közülük nagyon figyelemre méltó, mint például a Heluanból származó mindössze nyolc centiméteres ülő férfi szobrocskája az 5. dinasztia idejéből, vagy a feltehetőleg Amaszisz fáraó csodálatosan szép fekete diorit portréja a 26. dinasztia korából, egy 8.-7. századi férfi szépen faragott mészkő portréja, és vázák a Nagada I. korszaktól egészen a római időkig. Nagyon szép a Gízából származó férfi és nő szobrocskája az 5. dinasztia idejéből, és szintén gízai lelet egy férfi mészkő torzója a 4.-5. dinasztia korából. Junker ásatásából, a Kheopsz piramisától nyugatra lévő nekropoliszból kerültek elő. Tömjén füstölő madár szobrocskával, Apisz bika, Hathor istennőt szimbolizáló tehénfej, napkorongot körülfogó ureuszokkal és Maat tollakkal díszített koronával, valamint – amit elég ritkán látni kiállításokon – egy disznó szobrocskája

A vitrin aljában különböző méretű és anyagú usébtik foglalnak helyet. Ez a gazdag leletegyüttes Deir el Bahariból a 21. dinasztia kori. Nesz-Amun-Ipet nevét viseli, akinek szarkofágja Kairóban található. Egy mágikus papirusz is tartozik hozzá. Felirataik szerint tulajdonosuk számos hivatallal dicsekedhetett. Viselte többek közt az *Amon papjainak feje, a Karnakban lévő Amonnak a megtisztulás nagy papja, Amon templomának kincstárnoka* címeket. Megnézhetjük a macedón lovast a 4.-3. sz.-ból, vagy a Nagy Sándort 2 kis szarvval ábrázoló groteszk fejet, egy perzsa katona és Athéné fejét, valamint Ízisz-Afrodité szinkretizmusából született agyagszobrot. Láthatunk még ebben a tárlóban kopt figurákat és kisebb használati tárgyakat.

A bejárattól jobbra lévő vitrinben Thot isten szimbólumai az íbiszek, míg Basztet istennő szimbólumai a macskák múmia formában vannak jelen. Hóruszt egy gondosan bepólyált sólyom szimbolizálja. Oziriszt a gabona múmiák képviselik, ennek egyik nagyon szép példánya

látható: aranyozott, ezüstből készült maszk fedi az arc helyét. A gabona múmiák ritkák az egyiptomi gyűjteményekben, ezüst maszkkal díszített pedig csak három ismert. Az egyik a budapesti Szépművészeti Múzeumban, kettő meg a Krakói Régészeti Múzeumban található. Ezek az alkotások a késői hellénisztikus, illetve a római időkből származnak. Az állatmúmiákat itt vagy az őket ábrázoló szobrokba helyezték, vagy méretüknek megfelelő díszes szarkofágokba.

A hosszú sötétség után kilépve a folyosóra az ablakokból beszűrődő fényben a numizmatikai gyűjtemény darabjait, Ptolemaiosz és római kori pénzérmekeket láthatunk. Szintén a Sagan csapat tagjai gyűjtötték.

A másik oldalon görög és démotikus feliratos osztrakonok vannak. A legtöbb darabot olyan oázisokban találták, ahol a papiruszt nem vagy csak kevésbé tudták termesztetni, és Felső-Egyiptomban, feltételezhetően Edfuban (gr. Apollinopolis Magna). Ezekon, a feliratok alapján, gabonafélék, szőlőültetvények, bor és az Edfuban állomásozó római légiosok pénzádóit, adatait olvashatjuk Krisztus születése után 150 évvel, Trajanus uralkodásának éveiben. Amint az osztrakonok tartalmából látszik, a bankok szerepe a hellénisztikus Egyiptom központosított gazdaságában nagyrészt a pénzben fizetett adók elfogadásából állt. Van köztük, ami nyugdíjadó, illetve un. zsidó adó részletéről tájékoztat. Edfuban volt egy nagy zsidó negyed. A mai

értelemben vett pénzérmekek csak a Kr.e. 4. században jelentek meg. Előtte deubenben számoltak. (1 deben 91gr ezüsttel volt egyenlő.) Egy véletlen felfedezésnek köszönhetően kiderült, hogy két osztrakont (Krakkóból és Bécsből) egy kézzel írtak.

Néhány osztrakon a kiállításról

A folyosóról a barna szobába léphetünk be, ahol ismét sötétség fogad. Miután a szemünk megszokta a sírkamrákat idéző félhomályt, a falak mellett elhelyezett vitrinek tartalmát vehetjük szemügyre. Mindjárt az első, három kisméretű szobrot tartalmaz. Ozirisz ülő szobrocskája a jól ismert attribútumokkal, továbbá a gyermekét szoptató Ízisz két szobra látható – az egyik bronzból, a másik mészkőből. A következő tárlóban bronzból készült Ozirisz szobrocskák gyűjteménye sorakozik egy Apisz bikával és két egymás mellett ágaskodó napkorongot viselő kobraival kiegészítve.

Két bájosan egyszerű Ptah-Szokarisz-Ozirisz figura a következő szekrény tartalma a 25-26. dinasztia idejéből. A fából készült szobrokat a sírtulajdonos múmiája mellé helyezték, temetési kultuszjelemek voltak. Egy tárgy – egy temetés. Széles színpalettájú és számos ikonográfiai elemmel díszített daraboktól kezdve a durva, vázlatos kidolgozásig minden előfordul ezeknél a szobroknál, ami nem befolyásolta a funkciójukat, inkább a különböző műhelyek helyi hagyományait, társadalmi és gazdasági helyzetét tükrözi. Rendeltetésük az Ozirisz kultuszhoz kapcsolódik. Ezeknek a tárgyaknak különleges funkciója volt. A testben vagy a talapzaton található üregekbe tárgyakat helyeztek: lehettek papirusztörödékek a Halottak Könyve fejezeteivel, vagy kicsi gabona múmiák, miniatűr szobrocskák, kis állatok, vagy mumifikált emberi testrészek is. Maarten Raven a Ptah-Sokarisz-

Oziriszról szóló munkájában utal az emberi testrészekre, mint a pénisz, a belek, a szív, a csontok, és az emberi magzatra. Ebben az esetben a szobor egyfajta koporsó. Ami a péniszre vonatkozik, ez a szokás egy másik mumifikáló szokással együtt létezhetett, az elhunyt kasztrálása és a nemi szervek elhelyezése a múmia közelében lévő dobozban.

Fajanszból készült amulettek, feliratos nyakláncok a következő tárló tárgyai. Láthatunk még fából készült festett Ozirisz szobrot a 19-22. dinasztia idejéből, és Harpokratész ülő mészkőszobrát, ami fallikus megjelenítése miatt az előttem elhaladó iskolai csoport tagjaiból általános derűtséget váltott ki.

A fal melletti vitrinek sorában egy fáraó fej látható, amit Szakkarában találtak. Csíkos nemezkendőt visel, közepén ureusz kígyóval. Sajnos nem hordoz olyan jeleket, amivel konkrétan meg lehetne határozni tulajdonosát. Feltételezhető, hogy egy szfinx szobornak a feje lehetett, a Ptolemaiosz kori szfinxszobrászathoz való hasonlóság alapján.

V. Ptolemaiosz szobrának a feje

A művészeti szempontból is kiváló, gondosan kidolgozott usébtí figurákat a katonák vásárlásának köszönheti a múzeum. Ezeket a zöld fajansz figurákat 1929-ben találták meg egy királyi pecsétőr sírjában, ami Uszerkaf fáraó templomában volt. A három kanopuszedény és 336 usébtí figura a világ különböző gyűjteményeinek részévé vált. Hátukkal egy pillérnek támaszkodnak, háromosztású parókát viselnek, amiből fülük kilátszik. Kezüik keresztben a mellkas előtt különböző munkaeszközöket tart. Felirataik a Halottak Könyvéből vett idézetek és az elhunyt Nefer-ib-Ra-sa-Neit nevét tartalmazza. Fajanszból, értékes kövekből készült nyakláncok, karkötők, kicsi festékes tégelyek és pálcikák és egy tükör a tartalma a soron következő vitrinek.

Felül egy szép kartonázs maszk van, a ptolemaioszi időkből (Kr.e. 306-30). Az idealizált arc aranyozott, kék parókát visel. A legtöbb későkori fakoporsóban a múmia kartonázs díszet kapott, ami idővel áttört múmia fedéllé alakult, és egy szintén aranyozott kartonázs maszk tette teljessé. A Ptolemaiosz korban készült kartonázsokhoz javarészt régi papiruszokat használtak fel, amik a modern kori kutatásoknak köszönhetően számos új információhoz juttatják a kutatókat.

Egy kb. 30 centiméteres múmiapólya darabkán istenek sorait láthatjuk Maat tollal, kezükben késsel, a felirat pedig a mérlegelés jelenetét írja le, míg egy nagyobb (kb. 60x60 cm) 2. századi halotti takarón Íziszt és Harpokratészt láthatjuk. Érdekes, hogy a halott fejét dzsed oszlop helyettesíti.

Kopt textíliák a 4-5. századból stilizált szőlőleveleket és gyümölcsöt, valamint a mágiában fontos szerepet játszó motívumot mutatnak. Az alsó-núbiai keresztény temetőből, a mai Nasszer tó területéről származó sírkőre a feliratot régi núbiai nyelven írták, ami írott formájában a nyolcadik század óta ismert. Egy másik sztélén az elhunyt görög ágyon, görög ruhában és görög poharat tart a kezében, míg testhelyzete az egyiptomi ábrázolási módot tükrözi. A tárlóban még további kora keresztény sztélék vannak.

A falak körbejárása után, a terem központi tárgyait vehetjük szemügyre. Az egyik kis tájékoztató tábláról az derül ki, hogy egy koporsó Neszzi-Honszu, Amon táncosnőjének a végső nyughelye. Ez volt a legelső darabja a gyűjteménynek.(1934). Stiliztikai kritériumok alapján thébai műhelyben készülhetett. Az elhunyt nevét és címeit a mellkason elhelyezett szövegek tartalmazzák. A fedél láthatóan egy férfinak készült, az arca elárulja, hiszen szakállat visel. Valószínűsíthető, hogy a múmia, akit így vittek Krakába, egy második tulajdonos. A koporsók másodlagos használata gyakori jelenség volt ebben az időszakban. A röntgen és CT vizsgálatok megállapították, hogy a 30 éves nő már legalább egyszer szült és reumás betegségben szenvedett. Halálának oka még sem ez volt. A koponya felső részén lévő lyuk és a körülötte lévő gyógyulás jelei arra utalnak, hogy ez a sérülés volt a kiváltó ok. Érdekes, hogy az Antwerpeni múzeum gyűjteménye is tartalmazza egy ugyanilyen nevű hölgynek a koporsóját.

Neszi Honszu koporsó-együttese

Az utolsó tárgy a fő attrakció, Iszet-iri-khet-esz koporsója és múmiája. A legnagyobb tárgya az egyiptomi gyűjteménynek, és egyben a szakértők által legjobban tanulmányozott is. Az 1996-ban végzett interdiszciplináris kutatásoknak köszönhetően tudjuk, hogy fiatal nő volt, kb. 2300 évvel ezelőtt halt meg, súlyos vérvesztésben, amit egy vénákat átszűrő törött lábszárcsont okozott. Meghatározták a genetikai kódját, a vércsoportját és még az évszakot is, amikor meghalt. Iszet-iri-khet-esz koporsója Smoleński gamhudi ásatásán került elő. Típusa úgynevezett hasas koporsó, a kőszarkofágokat utánozza. Jellegzetesen középegyiptomi, múmia formájú; hátoldala egyenes. Felső része egyetlen fatörzsből lett kifaragva. Fejét kék paróka díszíti, ami erősen kopott. Az arc, a nyak és a fül aranyozott. A mellrész nagyon széles *uzeh*-gallér díszíti. Alatta két regiszter látható figurális ábrázolásokkal. A felsőben egy térdelő istennő kinyújtott szárnyakkal, napkoronggal a fején. Mellette a hieroglif felirat, amely az elhunyt nevét, az anyja nevét, valamint egy fohászt tartalmaz. Az alsó regiszterben egy mumifikálási jelenet, ahol a halott oroszlán lábú ágyon fekszik. Alatta kanopuszedények és a Piramisszövegekből vett idézet. A szarkofág lábánál két egymással szembe forduló Anubisz pihen kápolna formájú emelvényén. A koporsó oldalait a Hórusz fiúk díszítik. Hátoldalán az alatta elhelyezett tükörnek köszönhetően, csodálatosan épességben maradt Hathor-Ízisz alak látható, amint Nun, az ősvíz szimbolizáló jelen áll. Iszet-iri-khet-esz kartonázsának arca aranyszínű, a szemek és szemöldökei feketére vannak festve; 3

osztatú, arany csíkozású parókat visel, a vállak vörös alapon sárgával pettyezettek, alatta szárnyas szkarabeusz. A hétsoros nyaklánc alatt Ízisz istennő térdpel szárnyait kitarva, fején napkoronggal. A következő regiszterben három istenség, középen Ozirisz *atef*-koronával, *heqa*-jogaral és ostorral. A függőleges oszlop közepén egy arany sáv húzódik, oldalain két-két Hórusz fiúval. A múmia lábát festett szandálokkal díszítették. Csak a talpon lévő csíkozás maradt meg.

Részlet Iszet-iri-khet-esz koporsójáról

Krakkói látogatásunk alatt, ha még van időnk és energiánk, feltétlenül látogassuk meg a kis Louvre-nak nevezett Czartoryski múzeum gyűjteményeit. Leonardo Hermelines hölgyén kívül számos értékes és különleges tárgyat fedezhetünk fel, Rómeó és Júlia sírjáról származó kavicsokat, Shakespeare székének háttámláját, Chopin kezének lenyomatát, csodálatos festményeket és nem utolsósorban egyiptomi koporsókat, sztéléket, és kisebb használati tárgyakat. Itt található Takhenemti szarkofágja és a híres Merer sztélé, aminek a szövegét a Vámbéry Szabadegyetem hallgatói, Petrik Máté vezetésével magyarrá fordították.

Fakó Istvánné
Vámbéry Ármin Keleti Szabadegyetem

Előadás helye és ideje:
Nemzetek Háza, 2019. január 28.

Egyiptomi Füzetek 19/1, 2019.
Kiadja a Magyar Egyiptomi Baráti Társaság Ókori Egyiptomi Bizottsága
Szerkesztő: dr. Győry Hedvig
Levélcím: H-1062 Budapest, Bajza u. 54.
e-mail: gyory@szepmuveszeti.hu